

SOCIAL RESILIENS I NANORTALIK

Af Taitsianguaq Trøndheim & Peter Berliner¹

Denne artikel handler om social resiliens blandt unge i Nanortalik. Dette undersøges dels gennem en spørgeskemaundersøgelse og dels gennem interviews. Denne artikel fokuserer på spørgeskemaundersøgelsen. Formålet med undersøgelsen er at pege på områder i de unges liv, som med fordel kan styrkes for at øge trivsel og fælles styrke til at forebygge, møde og komme sig over modgang i livet. Det sidste er det, vi her kalder social resiliens. Seks klasser deltog i spørgeskemaundersøgelsen (8. - 10. klasse samt Majoriaq). Det blev til 68 udfyldte spørgeskemaer. Samlet set viser resultaterne, at omkring 20 % af de unge aldrig eller sjældent er tilfredse med sig selv og ligeledes omkring 20 % føler sig aldrig eller sjældent glade. Cirka 20 % svarer, at de aldrig eller sjældent føler sig rolige. Vi så endvidere, at kun lidt over halvdelen af de unge har nogle som de ofte eller altid kan betro sig til samt at de kan have svært ved at slappe af sammen med andre. De unge mener selv at respekt for hinanden, tryghed og er de vigtigste værdier for dem – sammen med kærlighed til børn og samarbejde. De mener også, at der generelt er tillid, tryghed og respekt i lokalsamfundet, men især respekt og tryghed ligger lidt lavere i lokalsamfundet end i de unges egne værdier. Undersøgelsen peger på, at der generelt er en høj grad af trivsel og social resiliens blandt unge, men at det er vigtigt at styrke dette, således at det omfatter alle unge og ikke blot 4 ud af 5. Denne styrkelse kan tage afsæt i det høje niveau for tillid, respekt og sikkerhed/tryghed, som lokalsamfundet ifølge de unge allerede rummer i høj grad. Man kan fokusere på at være endnu mere respektfuld og tillidsfulde og derved skabe endnu flere områder med tryghed for alle.

1. Indledning

Denne artikel handler om social resiliens blandt unge i Nanortalik. Dette undersøges dels gennem en spørgeskemaundersøgelse og dels gennem interviews. Denne artikel fokuserer på spørgeskemaundersøgelsen. Formålet med undersøgelsen er at pege på områder i de unges liv, som med fordel kan

¹ Taitsianguaq Trøndheim er psykolog ved Misi, som er et rådgivningscenter om børn og unge. Peter Berliner er professor i psykologi ved Ilsmatursarfik/Grønlands Universitet og ved Aarhus Universitet. Forskningen er støttet af Bikubenfonden og NunaFonden samt af Kujalleq Kommune, se www.Siunissaq.gl.

styrkes for at øge trivsel og fælles styrke til at forebygge, møde og komme sig over modgang i livet. Det sidste er det, vi her kalder social resiliens.

Både i trivselsforskning og i forskning i social resiliens er der nogle gange en tendens til at lede efter faktorer, dvs. komponenter, der kan fremme henholdsvis trivsel og resiliens. Dette kan føre til, at disse faktorer opstilles i abstrakt form. På den måde kan man risikere at miste blikket for det lokalt særlige. For at kunne styrke det særlige må man kende dette. Netop det var vores formål med denne undersøgelse – at få viden om, hvor den sociale resiliens fungerer, og hvor den kan styrkes blandt unge i Nanortalik.

Nanortalik blev valgt som et godt sted at lave en sådan undersøgelse, idet det er en by i udkanten af udviklingen i Grønland. Byen er svær at komme til, er truet af affolkning og kæmper med en række strukturelle udviklingsproblemer. Det er en by med relativt lavt indkomstniveau og i perioder høj arbejdsløshed. Til trods for dette er der desuden en relativt lav kriminalitet. Samtidig er det en smuk, venlig og åben by, der ligger godt bag øerne ud mod havet og med en frisk havluft samt tæt ved dybe fjorde og grønne dale. Nanortalik har en gammel og levedygtig tradition for fangst og fiskeri samt for kulturliv og livsglæde.

I samråd med en række lokale og med MIO (Børnerettighedsinstitutionen i Grønland) igangsatte vi et projekt, Siunissaq uagut pigaarput (Fremtiden tilhører os), der søger at anvende kunstneriske udtryksformer og deltagende, samarbejdende læringsformer til at styrke trivsel og resiliens blandt unge (se Berliner, Enghoff, & Molbech, 2016). Det startede i Nanortalik og i Tasiilaq på samme tid som del af samme projekt. I Nanortalik fortalte medarbejderne i familiecentret os, at de gerne ville sætte aktiviteter i gang med henblik på at styrke de unges følelse af selvværd og selvtillid. Som en del af det ville de gerne skabe læringsrum, hvor de unge kunne stoppe nedgøring af hinanden og af sig selv. De fortalte, at mange unge havde oplevet ikke at blive lyttet til, da de var børn eller nu – og derfor havde en manglende tillid til deres egne meninger, eget værd og ret til at være medbestemmende sammen med andre. I tilfælde af omsorgssvigt kunne nogle unge måske ligefrem være usikre på, hvem de selv var og hvad de selv mente. De havde brug for oplevelser af at kunne og af at udtrykke sig og blive lyttet respektfuldt til.

Oplevelser med vold i barndomshjemmet og misbrug af alkohol kunne ligeledes forstærke en oplevelse af, at andres reaktioner kan være uforudsigelige og dermed føre til manglende tillid til andre og til sig selv, hvis man ikke er i stand til at forudsige sine omgivelser.

I den situation ville vi gerne undersøge, hvor de særlige udfordringer ligger for de unge i Nanortalik, samt hvor der findes ressourcer, der kan bygges videre på. Vi startede denne proces i eftersommeren 2014 og gennemførte den her omtalte undersøgelse i efteråret 2015.

2. Byen

I Nanortalik var der ifølge Grønlands Statistik i 2015 1261 indbyggere. Nanortalik har tilhørende 5 bygder og 6 færeholdersteder. I disse bosteder var der i alt 507 indbyggere. Der er en folkeskole i Nanortalik (Nanortalik Atuarfia) og en Majoriaq-skole for unge, der gerne vil have eller styrke deres afgangseksamen fra folkeskolen og derved kunne komme tilbage til uddannelsessystemet. Mange elever fra bygderne kommer til Nanortalik og fortsætter skolegangen der, når de starter i 8. klasse. De bor ofte på elevhjemmet i Nanortalik.

Ifølge politiets statistik (2014) var der i Nanortalik i 2014 151 anmeldelser til politiet. I Nanortalik-regionen var der 11,7 anmeldelser pr. person i 2014. I Nuuk-regionen var der 10,12 anmeldelser pr. person. I Paamiut var der 12,62 anmeldelser pr. person. I Tasiilaq var der 15,79 anmeldelser pr. person. I 2014 var der i Nanortalik registreret 26 voldsepisoder, 5 voldtægter, 26 indbrudstyverier, 16 tyverier, 4 butikstyverier og 37 hærværk. Ifølge MIO's fattigdomsrapport (Pedersen, Schou Mikkelsen, & Bjerregaard, 2013) var der i 2010 i Nanortalik 16,1 % af alle børn, der levede i relativ fattigdom. I rapporten defineres relativ på følgende måde: "I 2010 levede 11,7 % af alle børn i Grønland i relativ fattigdom (i alt 1698 børn), defineret ved <50 % af medianindkomsten, og 19,8 % defineret ved <60 % (i alt 2876 børn). Samme år boede 45,9 % af alle børn i husstande, der modtog offentlig hjælp, hvoraf 31,8 % af børnene boede i husstande, der modtog mere end 75.000 kr. om året i offentlig hjælp" (ibid., p. 6). På samme side står der: "Den største andel af fattige børn sås i Qaanaaq, både i byen og bygderne. Børnefattigdommen var ud over Qaanaaq højest i byerne i Nanortalik, Illoqqortoormiut og Qeqertarsuaq. Børnefattigdommen i bygder var højest for bygderne ved Qaanaaq, Qaqortoq, Tasiilaq, Kangaatsiaq og Upernavik."

På den baggrund blev Nanortalik valgt som et godt sted at undersøge børn og unges trivsel og resiliens, idet det, som nævnt, er en by i udkanten af udviklingen i Grønland, og der er en stor gruppe børn, der vokser op i relativ fattigdom.

3. Metode

Hvordan kan man udvikle og fremme resiliens hos grønlandske børn og unge? Vi ønskede at undersøge dette som en proces snarere end som en statisk beskrivelse af den aktuelle situation. For at beskrive en proces er det nødvendigt med en beskrivelse af den nuværende situation, som den opleves af de unge. Men det, vi leder efter, er visioner om, hvor en styrkelse af social resiliens skal bevæge sig hen imod, og fra hvilke platforme den kan sætte af. Vi byggede videre på undersøgelser af de samme spørgsmål i Paamiut (Berliner, 2011; Berliner & Hagedorn, 2013; Berliner & Stender, 2013). Ved at

undersøge de unges meninger om deres og lokalsamfundets trivsel kan disse platforme og visioner synliggøres og formuleres. Et virkningsfuldt projekt må tage afsæt i og blive en del af de styrkelser, der udspringer af de unges egen bevægelse. På den måde er forskningen vævet ind i livets egen bevægelse, hvilket er nødvendigt for at kunne skabe løsninger mht. at øge trivsel og resiliens.

Vi brugte et spørgeskema samt kvalitative interviews. Spørgeskemaet byggede videre på den lignende undersøgelse i Paamiut samt på SLiCA-undersøgelsen (SLiCA, u.å.).² Gennem den kvantitative undersøgelse blev der skabt et overordnet billede af de unges meninger om deres trivsel i Nanortalik. Med den kvalitative undersøgelse søgte vi en dybere forståelse af de unges fortællinger om trivsel og resiliens – dvs. om, hvad et godt liv er.

Begge dele af undersøgelsen blev foretaget på grønlandsk, men med mulighed for at bruge det danske sprog, hvis nogen skulle ønske det. Undersøgelsen blev foretaget af Taitsiannguaq byggede på det undersøgelsesmateriale, som vi sammen havde udarbejdet. Spørgeskemaet fra Paamiut blev rettet til, så det blev mere klart. Spørgeskemaets svarmuligheder følger en Likert-skala, hvor der er fem niveauer fra meget uenig til meget enig. Spørgeskemaet blev udvidet med en sektion, der handler om de unges følelser. Spørgeskemaet blev givet til eleverne på de ældste klassetrin i skolen samt til Majoriaq-skolens elever. Det blev udfyldt individuelt i undervisningstiden og givet direkte til forskeren, der var til stede der. Derefter blev besvarelsene analyseret med brug af SPSS-programmet. Spørgeskemaet blev dels anvendt i Paamiut tidligere og blev endvidere pilottestet på flere grupper studerende på Ilisimatusarfik/Grønlands Universitet. Der var i alt 68 besvarelser i Nanortalik.

Den kvalitative del af undersøgelsen bestod af semistrukturerede interviews med ti unge i Nanortalik. Resultaterne af denne undersøgelse fremlægger vi i en anden artikel i dette temanummer af Psyke & Logos.

I en analyse af disse former for datamateriale er forskeren en betydende medskaber af den viden, der kommer ud af undersøgelsen. Gennem at gøre denne proces transparent sikres en høj grad af sandsynlighed for, at resultaterne ikke er relative eller tilfældige, men at man som læser kan have en høj grad af tiltro til dem, da man kan følge processen. Det er vigtigt at forankre konklusionerne i data. En måde at sikre kvaliteten er også gennem overvejelser over ens egen position og forforståelser. En sådan forforståelse, der blev

---

2 Slica-undersøgelsen blev gennemført i Paamiut, før projektet Paamiut Asasara startede i 2008, og kunne derfor anvendes som en kvantitativ baseline der. På den baggrund blev spørgeskemaet i Paamiut udformet, så det lignede SLiCA-undersøgelsens spørgsmål. Dette er aftalt med lederen af SLiCA-undersøgelsen i Grønland, Birger Poppel, ved Ilisimatusarfik/Grønlands Universitet. Der er fortsat samarbejde omkring anvendelsen af disse spørgsmål og analysen af dem. En tak skal rettes til Birger Poppel for hans positive indstilling til anvendelse af spørgsmål fra SLiCA-undersøgelsen og godt samarbejde om det.

overvejet i forbindelse med udformningen og gennemførelsen af undersøgelsen, var, at der ofte er en skjult kritik i meget forskning i Grønland. Der fokuseres ofte på det negative, og dette synes at udspringe af en forforståelse af, at situationen for børn og unge er kritisabel. Dette kan ses som vævet ind i en større diskurs omkring de "kritisable" forhold i Grønland – som ikke sjældent høres i Danmark. Hvis man går nærmere ind på denne kritiske diskurs i almindelighed, så viser den sig ofte at bunde i et overfladisk kendskab til den faktiske situation eller dennes historiske udvikling. Det er tankevækkende, at også grønlænderne indbyrdes i mange tilfælde er meget kritiske over for hinanden. Grønlændere er ofte meget hårde og direkte kritiske over for hinanden. Der er ud over den åbne kritik også mobning, nedgøringer og latterliggørelser imellem nogle mennesker – og ofte en stor sårbarhed over for at blive udsat for den form for chikane og psykisk og direkte fysisk vold. Vi havde på den måde en forforståelse omkring den megen kritik i systemet som helhed, at dette kunne komme til at påvirke vores fokus i retning af ikke at ville bidrage til nogen form for kritik. Vi kunne derfor få en tendens i retning af at se det positive og konstruktive i stedet for det kritisable. Vi var opmærksomme på dette og søgte en balance i vores fokus på risikofaktorer og på styrkende faktorer i de unges beretninger. Det viste sig i undersøgelsen, at det at forholde sig til denne forforståelse var betydningsfuldt for selve undersøgelsens resultater, idet det viste sig, at *respekt* for hinanden, som er et af de områder, de unge peger på, bør styrkes i lokalsamfundet for at forbedre trivsel og resiliens.

I den forbindelse er en vigtig forforståelse også, at der er en hel del "sladder" i små byer. Det kan hænge sammen med forforståelsen omkring negativ eller ligefrem disrespektfuld omtale af hinanden. Dette kan have en funktion som en uformel social normsætning, men vil have store konsekvenser i dag ved at opdele byens indbyggere i forskellige grupper og vurdere de forskellige overvejende negativt. Der er dog ofte en del humor indføjet i disse omtaler af hinanden, men de kan også være meget kritiske som nævnt ovenfor. Det er vores erfaring, at mennesker oftest er meget sårbare over for negativ omtale og reagerer med tristhed og opgiveness over for denne. Den sociale normsætning via negativ omtale af hinanden synes derved i dag ofte at have den modsatte virkning, nemlig at det sociale netværk falder fra hinanden og skaber ulige vilkår.³ Denne forforståelse viste sig nyttig ved, at den fik fokus på sårbarheden over for negativ omtale, men det viste sig også, at der også er meget anerkendende omtale af hinanden og ligeledes rigtigt meget humor, der sætter de omtalte i et formildende lys.

---

3 I en senere artikel vil vi beskrive, hvordan man i forbindelse med projektet Paamiut Asasara meget bevidst ændrede omtalen af hinanden, således at den blev positiv og anerkendende – hvilket førte til en styrkelse af de sociale normer (hvilket den negative omtale kun meget sjældent opnår).

En stor del af underholdningen i små byer plejer at være "sladder". Dette kan også omfatte forskere og andre udefrakommende. Det "antropologiske blik" vender begge veje – også antropologen studeres, og også psykologen analyseres. Dette førte til en forforståelse omkring, at der muligvis kunne være en noget forbeholden holdning over for en forsker fra hovedstaden. Den forforståelse blev ikke bekræftet, idet alle var åbne, venlige og imødekommende. Folk på gaden hilste på mig (Taitsiannguaq) og kendte mit navn, selvom det var første gang, jeg mødte dem. Dette er en tankevækkende erfaring, idet den viser, at der ikke er nogen form for utilpashed forbundet med at lave undersøgelser af de unges trivsel. Der er åbenhed over for dette, hvilket viser, at der ikke er tale om en tavshedens kultur eller en voldsom tabuisering af særlige områder af livet. Det er i sig selv et meget betydeligt bidrag til social resiliens, at der er denne åbenhed. Der er ikke et socialt pres for ikke at tale om både livets gode sider eller livets mere svære og tunge sider. Som vi vil se senere, er dette pres snarere en opfattelse hos nogle unge af, at de mangler nogen at tale med om de svære sider af livet, herunder især tab og overgreb. Vi vil vende tilbage til dette skisma, at der er en social åbenhed over for at kunne tale om svære emner, men at der individuelt opleves en mangel på personer at tale med om de emner. Undersøgelsen her og erfaringer i øvrigt peger på, at det er personen selv, der holder sig tilbage af frygt for at være til besvær eller at blive til grin (jf. om negativ omtale ovenfor), snarere end det er andres mangel på parathed til at lytte, der forhindrer, at man kan støtte hinanden.

Endnu en forforståelse var, at eleverne på Majoriaq-skolen, som er en uddannelses-forberedende skole for voksne, gik på netop den skole, fordi de havde forskellige former for udfordringer i livet. Dette var også rigtigt, viste det sig, men forforståelsen kommer let til at individualisere i stedet for også at se på kontekstuelle forhold, herunder at deres lave folkeskolekarakterer eller helt drop-ud af folkeskolen må ses mere systemisk end blot individuelt. Det er en udfordring i systemet som helhed. Det er derfor vigtigt at se eleverne i deres kontekst og derved også at kunne se alt det, som eleverne kan og er som mennesker, i en systemisk forståelse. Netop dette kan give nye indsigter sammen med dem omkring alt det, man også er, dvs. ud over at have mødt vanskeligheder i det formelle uddannelsessystem.

Til sidst her vil vi nævne kedsomhed som et særligt diskursivt fænomen. En god ven, der kommer fra Nanortalik, fortalte "at der aldrig sker noget i Nanortalik, og at der ingenting er". På baggrund af erfaringer fra andre byer i Grønland kunne vi genkende dette med, at man beskriver livet der som "kedeligt". Så en forforståelse var, at man må overvinde kedsomheden – også som forsker. Man må bruge sin fantasi og kreativitet. Det er let at henfalde til selvdestruktive tanker og aktiviteter, men lige så let at ty til konstruktive og kreative aktiviteter. Det er tankevækkende, at kedsomheden står som et spøgelse, som man må kæmpe med, når man er i byerne, fordi kedsomheden i sig selv bliver en forestilling og en beskrivelse. Én af os blev en

dag stoppet på gaden af en kvinde med en barnevogn. Hun spurgte glad: "Hvem er du, og hvad laver du her?" Da vi havde talt lidt om det, grinede hun lidt og sagde: "Det er godt at sætte noget i gang, for her er ingenting for os, der ikke rigtigt er til det der med sport eller bingo." Endvidere fortalte hun, at folk gerne møder op og deltager og er aktive, når der sker noget, men ellers går livet sin stille gang. Hvilket også er godt, fortalte mange os, idet det giver fred og ro og skaber et godt opvækstmiljø for børnene. Mange fortalte os, at de var vendt tilbage til byen, da de fik børn, fordi de selv huskede deres barndom i Nanortalik med glæde.

Undersøgelsen

Spørgeskemaet blev, som nævnt ovenfor, taget fra undersøgelsen i Paamiut Asasara, men det blev tilpasset og derfor rettet igennem. Der var en grønlandsk og en dansk version, men nogle ord, sætninger og svarmuligheder var sprogligt ikke helt sammenhængende mellem den danske og grønlandske version. Spørgeskemaet blev rettet til, ved at nogle ord og sætninger blev ændret. Eksempelvis blev svarmuligheden *hårdt arbejde* udskiftet med *flittighed*. I den grønlandske version kan betegnelsen *hårdt arbejde* få en negativ konnotation, hvorimod *flittighed* forstås som lysten til og vedholdenheden i at arbejde. Det er mere beskrivende og positivt som værdi end selve betegnelsen *hårdt arbejde*. Endvidere er svarmulighederne tilpasset, fordi den tidligere udgave brugte svarmulighederne *stærk* og *meget stærk* til spørgsmål, hvor det var bedre med svarmulighederne *ofte* og *altid*.

Spørgeskemaet er på syv sider og er delt i fire hovedemner. Der er ti hovedspørgsmål med forskellige antal underspørgsmål, hvor svarmulighederne følger en Likert-skala. Spørgsmålene handler om kontakt, social støtte og andre emner, der omhandler trivsel. Følgende er et eksempel på et hovedspørgsmål med underspørgsmål og svarmuligheder:

Skema 1: Hvor stærk er din kontakt (relation) til: (sæt venligst 1 kryds ud for hvert spørgsmål)

	Meget stærk	Stærk	Midt imellem	Svag	Meget svag
Familie i hjemmet?					
Familie uden for hjemmet?					
Venner?					
Naboer?					
Andre i byen?					

De fire hovedemner og ti hovedspørgsmål er følgende:

I. Baggrundsspørgsmål: (1) køn, (2) alder, (3) hvor længe har du boet i Nanortalik?

II. Livskvalitet og social støtte: (4) graden af kontakt: Hvor stærk er din kontakt (relation) til: [...]? (5) hyppigheden af kontakten: Hvor ofte har du – inden for den sidste måned – haft kontakt med: [...]? (6) tilfredshed med kontakten: Hvor tilfreds er du generelt med kontakten til: [...]? (7) adgang til social støtte?

III. Værdier: (8) Hvor tilfreds eller utilfreds er du med den måde, hvorpå dit lokalsamfund fremmer og støtter følgende værdier? (9) Hvor meget eller lidt vægt lægger du selv på følgende værdier?

IV. Følelser: (10) I hvor høj grad – inden for den sidste måned – passer de nedenstående følelser på dig?

Første del af spørgeskemaet undersøger baggrundsinformationer om deltagerne. Anden del af spørgeskemaet undersøger deltagerens oplevelse af deres relationer og sociale støtte. Tredje del undersøger deltagerens værdier. Her undersøges, hvilke værdier de lægger vægt på, og hvad de mener, der bliver lagt vægt på i lokalsamfundet i Nanortalik. Sidste del af spørgeskemaet undersøger deltagerens følelser.

Den nye udgave blev pilottestet med en gruppe socialrådgiverstuderende på Ilisimatusarfik/ Grønlands Universitet. Der kom en del konstruktiv feedback på pilottesten især med hensyn til de sproglige formuleringer. Deres forslag blev indarbejdet i spørgeskemaet, og det blev så igen testet med en anden gruppe socialrådgiverstuderende. Den anden gruppe fandt spørgeskemaet godt, forståeligt og klart.

Igennem denne proces kom de socialrådgiverstuderende også til at danne et sammenligningsgrundlag for besvarelsene i Nanortalik. Endvidere havde vi de tidligere besvarelser fra Paamiut, så der kunne også her sammenlignes mellem to byer. Vi har ligeledes data fra Tasiilaq, men disse indgår endnu ikke i undersøgelsen.

Også det kvalitative interview blev prøvekørt med de socialrådgiverstuderende. Dette skete ved, at vi satte os i en rundkreds, og de skiftedes til at besvare spørgsmålene ud fra deres egne oplevelser. De kunne høre hinanden, hvilket muligvis har påvirket svarene, men som socialrådgiverstuderende er netop denne gruppe vant til at tale åbent om egen baggrund, oplevelser og erfaringer, idet det indgår som en del af deres uddannelse. Formen med at arbejde i en gruppe betød, at der kunne gives en fælles feedback omkring spørgsmålene. De studerende kommer fra forskellige byer og kunne på den baggrund vurdere, at både spørgsmålenes form og indhold var brugbart for unge.

Da “instrumenterne” dermed var prøvekørt og klar til brug, blev der sendt et informationsbrev til skolen og Majoriaq-skolen i Nanortalik. Eleverne i skolen kunne tage dette med hjem til forældrene og derefter beslutte, om de ville deltage. Eleverne på Majoriaq-skolen kunne selv beslutte, om de ville deltage. Skolemyndighederne og de to skoler havde allerede givet tilsagn om at ville deltage og hjælpe under hele undersøgelsen venligt og effektivt til med

den praktiske organisering, inklusive at låne os en vakantbolig under vores ophold der.

Erfaringerne fra andre steder sagde os, at der skulle være et incitament til at deltage i denne undersøgelse. Derfor valgte vi at lave en konkurrence med lodtrækninger blandt deltagerne om fire præmier. Pilersuisoq-supermarkedet gav gavmildt tre gavekort på henholdsvis 250 kr., 500 kr. og 1000 kr. til indkøb i butikken. Disse præmier var til deltagerne i spørgeskemaundersøgelsen. Endvidere gav de frugt og vand til alle deltagerne under udfyldelsen af spørgeskemaerne og ved interviewene. Bikubenfonden bidrog med 1000 kr. i præmie til deltagerne i interviewene.

Alle elever ville gerne deltage i både spørgeskemaudfyldelsen og interviewene. Der var så mange, der ville deltage i interviewene, at der blev trukket lod om, hvem der kunne deltage. Dette betyder, at deltagerne var tilfældigt udvalgte. Der blev arbejdet koncentreret ved udfyldelsen af spørgeskemaerne. Oprindeligt var det planen at læse spørgsmålene op et efter et, men allerede i den første 8.-klasse viste det sig, at eleverne hellere selv ville udfylde skemaet i deres eget tempo. Taitsiannnguaq var til stede under udfyldelsen, og eleverne kunne stille afklarende spørgsmål, når de havde brug for det. Lærerne var til stede og var gode til at forklare spørgsmålene. Der var ro i klasserne, og eleverne lyttede interesseret til introduktionen. Det blev gjort tydeligt, at deltagelsen var anonym – både i behandlingen af spørgeskemaer og interviewene.

Der var to-tre elever i 8. klasse, der havde brug for hjælp til at forstå nogle af spørgsmålene. Deres lærere hjalp dem godt ved at læse sammen med dem og gennemgå spørgsmålene punkt for punkt. Resten af deltagerne havde ikke brug for hjælp til andet, end at et par af ordene skulle forklares. Der var især to ord, der skulle forklares flest gange. Det var *nysgerrighed* og *beskedenhed*. Dette kunne muligvis skyldes en dialektforskel mellem Sydgrønland og Midtgrønland, hvor man bruger lidt forskellige ord. Med forklaring var det dog ikke svært for eleverne at forstå betydningen af disse ord. Også ordet *lokalsamfund* voldte vanskeligheder, da det ikke er et ord, som børn og unge i Grønland ofte bruger – og det er et meget centralt ord i undersøgelsen. Det krævede en del forklaringer.

Der blev uddelt og udfyldt 68 spørgeskemaer i alt, opdelt på 19 personer fra Majoriaq-skolen og 49 personer fra folkeskolen. 34 personer (50 %) var piger/kvinder, og 33 (48,5 %) var drenge/mænd. Én person havde ikke krydset af, hvilket køn han/hun var. Alderen varierer fra 12 til 49 år. At være 49 år kan næppe kaldes at være ung, men vi har alligevel taget besvarelsen med, da vedkommende er under uddannelse og indgår i Majoriaq-skolens klasse. Gennemsnitsalder er 16,26 år, med standardafvigelse på 5,8.

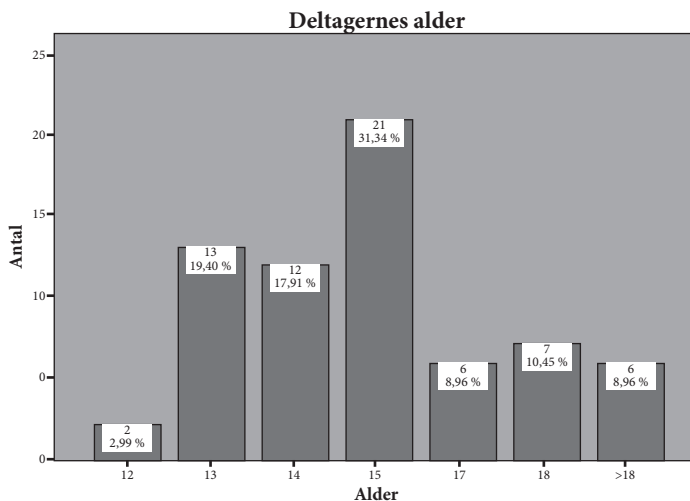
Seks klasser deltog i spørgeskemaundersøgelsen (8.-10. klasse samt elever fra Majoriaq-skolen), og elever fra tre klasser deltog i interviewene (10.-klasser og elever fra Majoriaq-skolen). Hver klasse var på mellem 10 og 20 elever. Det blev til 68 udfyldte spørgeskemaer og ti interviews. Alle de

unge, der var til stede, ville gerne deltage i undersøgelsen, måske pga. lodtrækningen om præmierne. Uheldigvis var der en klasse, som ikke deltog pga. en praktikperiode, der gjorde, at de ikke var på skolen. En håndfuld elever deltog heller ikke, fordi de ikke var nået tilbage fra deres hjembygder efter efterårsferien. Nogle få elever deltog ikke, fordi de enten ikke var i skole den dag, eller fordi de kom for sent til timerne.

Efterfølgende blev interviewene transskriberet og analyseret, og spørgeskemaerne blev behandlet ved hjælp af SPSS.

Der var mange etiske overvejelser i forbindelse med at foretage denne undersøgelse. Vi gav eleverne mulighed for at vælge, om de ville deltage, og informerede dem grundigt om undersøgelsens formål og metode. Det var vigtigt for os, at selve forskningen bidrog til det, den handler om, nemlig trivsel og resiliens på et rettighedsbaseret grundlag. Forskningen skulle bidrage til at sikre deltagernes grundlæggende rettigheder og dermed til vores fælles menneskelige værdighed. Da mange af deltagerne var under 18 år, ønskede vi, at deres forældre skulle have mulighed for også at kunne vælge, om deres barn skulle deltage. MIO (Børnerettighedsinstitutionen i Grønland) informerede os dog om, at man ikke behøver forældrenes samtykke, når deltagerne anonymiseres, og undersøgelsen foregår på skolerne. Det er nok med skolernes samtykke. På den baggrund blev der udfærdiget et informationsbrev, som skolerne delte ud til eleverne, som de så kunne tage med hjem til forældrene. Forældrene blev på den måde informeret og kunne sige fra, hvis de ikke ønskede, at deres barn deltog. Vi gjorde det helt klart, at deltagerne ville være helt anonyme. I starten af hvert besøg i klasserne blev eleverne informeret om, at ingen ville kunne finde ud af, hvem der besvarede spørgeskemaerne og deltog i interviewene. I interviewene blev deltagerne igen informeret om, at deres navn ville blive fjernet, og at ingen ville kunne finde ud af, hvem de var, ved at læse vores formidling af forskningens resultater. De unge blev grundigt informeret om undersøgelsens indhold og formål før og under selve dataindsamlingen. De blev fortalt om formålet med optagelserne. Det blev gjort klart, at de havde ret til ikke at deltage og til også senere at bestemme, at deres svar ikke måtte bruges i undersøgelsen. Ingen gjorde brug af disse muligheder. Der blev ført en liste over, hvem der havde udfyldt skemaet og deltaget i interviewene, idet det var nødvendigt for at lave den omtalte lodtrækning om præmier. Navnelisten blev makuleret straks efter lodtrækningen.

Hele undersøgelsen blev gennemført på grønlandsk. Der blev ikke brugt tid på oversættelser, hverken undervejs eller i analysen. Det er først i formidlingen af resultaterne, at der bruges oversættelser – som her til dansk. Derfor blev hele undersøgelsen gennemført af Taitsiannuaq ud fra vores samarbejde omkring dens formål og redskaber. Der var ikke brug for oversættelser eller forklaringer omkring sproget, kropssproget eller indforståede informationer. Der er ingen sproglig, kulturel eller politisk barriere mellem deltagere og forsker. Og forskeren er til stede der sammen med deltagerne. Det er ikke

Figur 1. Undersøgelsens deltageres alder.

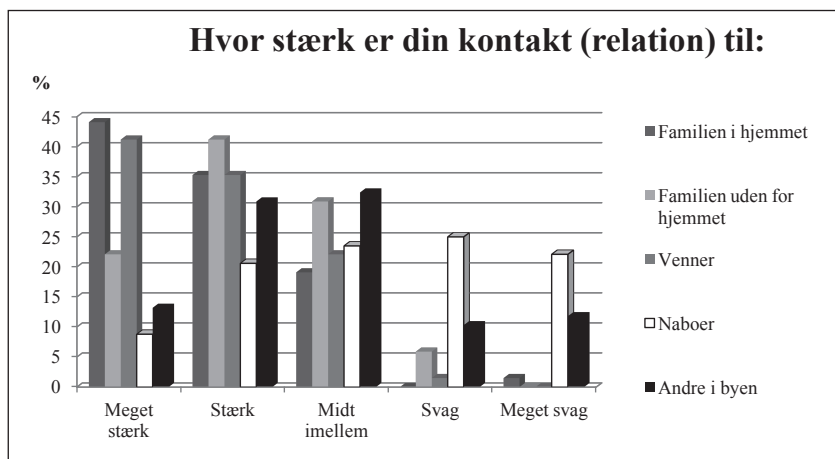
udsendte interviewere, der bidrager til en stor, på forhånd bestemt undersøgelse. Det er en direkte og levende dialog. Der er et forpligtende nærvær med deltagerne. Et nærvær, hvor der kan spørges ind til deltageres fortælling, og denne kan udfolde sig levende og ubesværet i dialogen. Også ved udfyldelsen af spørgeskemaerne blev det erfaret, at deltagerne var engagerede og koncentrerede sig om at give en grundig besvarelse. Man kan aldrig udelukke, at nogle deltagere sætter deres kryds vilkårligt, men det så ikke ud til at være tilfældet. I stedet syntes det tydeligt, at deltagerne også følte sig forpligtede på den dialog, det på sin vis er at udfylde et spørgeskema. Muligvis bidrog også lodtrækningen om præmierne til, at man ville udfylde skemaet så ærligt som muligt. Erfaringsmæssigt ved vi, at det med at snyde ofte ligger fjernt i den grønlandske kultur. Så hvis man deltager i lodtrækningen, så vil man også gøre arbejdet ordentligt og grundigt. Dette er en gisning – men det synes bekræftet både af observationerne undervejs og af erfaringer fra andre situationer og steder i Grønland. Det er derfor vores opfattelse, at deltageres besvarelser er særdeles troværdige, og at deltagerne har gjort en stor indsats for at hjælpe med at give os den information, vi spurgte om – netop deres hjælp til at få indsigt i.

Analyse

Deltagernes alder ses i tabel 1. Der var kun én deltager på 16 år, og vedkommende er ikke med i tabellen, men indgår i øvrigt ellers i hele undersøgelsen.

De fleste deltagere er 15 år. 80,9 % er under 18 år, 10,45 % er 18 år, og næsten 9 % er over 18 år. 7,4 % har boet under et år i Nanortalik. 28 % har boet et-to år i Nanortalik. 52,9 % af deltagerne har boet mellem nul og fem år i Nanortalik. Resten på 47,1 % har boet mellem 5 og 27,5 år i Nanortalik.

Resultaterne fra spørgeskemaerne viser en generel god trivsel i Nanortalik. Det fjerde spørgsmål handler om graden af kontakt. Spørgsmålet er: *Hvor stærk er din kontakt (relation) til: familie i hjemmet, familie uden for hjemmet, venner, naboer og andre i byen.* Svarmulighederne går fra *meget stærk* til, *stærk*, *midt imellem*, *svag* og *meget svag*. Søjlen viser den procentdel af de unge, som har svaret inden for hver af svarmulighederne.

Figur 2. Grad af kontakt.

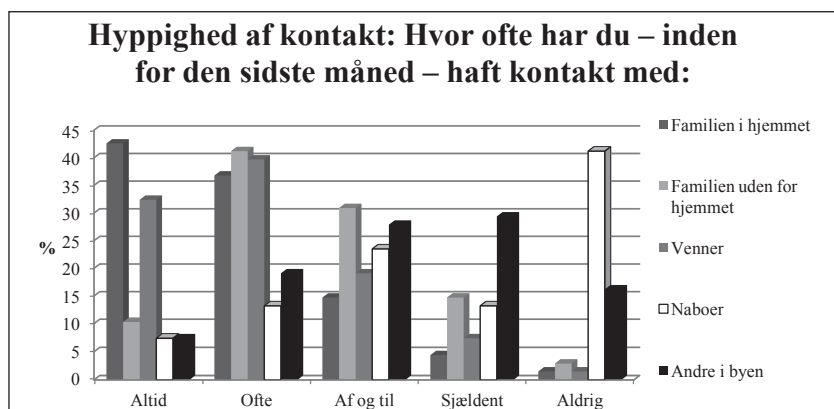
I figuren kan det ses, at kontakten til familie i hjemmet, familie uden for hjemmet og venner står meget stærkere i forhold til naboer og andre i byen. Følgende tabel fokuserer på svarmulighederne *stærk* og *meget stærk*. De to mest positive svar, *stærk* og *meget stærk*, er her sammenlagt procentvis. Svarene ses først samlet og derefter opdelt på Majoriaq-skolen og folkeskolen.

Graden af kontakt er stærk eller meget stærk)	Samlet (%)	Majoriaq-skolen (%)	Folkeskolen (%)
Familien i hjemmet	79,4	78,9	79,6
Familie uden for hjemmet	63,2	78,9	57,1
Venner	76,5	73,7	77,6
Naboer	29,4	63,2	32,7
Andre i byen	44,1	36,8	46,9

Tabel 1. Deltagerne i Nanortaliks svar om graden af kontakt.

79,4 % af de unge i Nanortalik føler, at de har en høj grad af kontakt til familien i hjemmet. 76,5 % oplever at have en høj grad af kontakt til venner. Kontakten til familien uden for hjemmet er noget lavere, nemlig 63,2 % – men denne lavere procent skyldes overvægten af elever i folkeskolen. Majoriaq-skolens elever oplever en høj grad af kontakt til familie uden for hjemmet, hvilket kan skyldes, at en del af dem kommer fra bygderne og derfor antageligt nu oplever betydningen af at have familie i Nanortalik. For dem betyder kontakten til naboer også meget mere, end den betyder for folkeskoleeleverne, måske fordi naboerne for Majoriaq-skolens elever kan være andre af skolens elever, som de bor dør om dør med på kollegiet.

Det femte spørgsmål drejer sig om “Hyppighed af kontakt” og har følgende lyd: *Hvor ofte har du inden for den sidste måned haft kontakt med ...?* Her er svarmulighederne *altid, ofte, af og til, sjældent* og *aldrig*.

Figur 3. Hyppighed af kontakt.

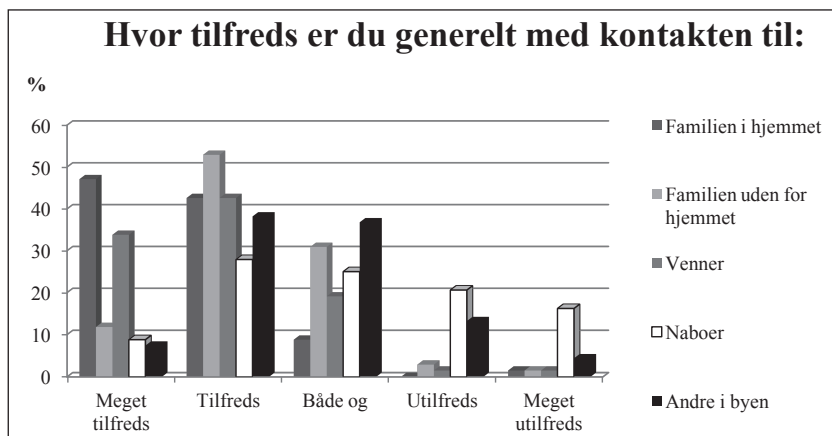
Figuren viser hyppig kontakt til familien i og uden for hjemmet samt venner. Denne figur viser samme tendenser som forrige figur (figur 2). Nedenstående tabel viser de sammenlagte procentvise tal, hvoraf de unge i Nanortalik har svaret *ofte* eller *altid*.

2.2 Hyppighed af kontakt Ofte eller altid (%)	Samlet (%)	Majoriaq-skolen (%)	Folkeskolen (%)
Familien i hjemmet	79,4	73,7	81,6
Familie uden for hjemmet	51,5	42,1	55,1
Venner	72,1	73,7	71,4
Naboer	20,6	0	28,6
Andre i byen	26,5	10,5	32,7

Tabel 2. Deltagerne i Nanortaliks svar om hyppighed af kontakt.

Samlet set har de unge mere kontakt til *familie i hjemmet* og deres *venner*, hvorimod de har mindre kontakt til *familie uden for hjemmet*. Folkeskoleeleverne scorer højere på hyppigheden af kontakt til *familien i hjemmet* og højere på hyppigheden af kontakt til *familie uden for hjemmet*. Det er ikke overraskende, fordi de fleste folkeskoleelever bor hjemme og kommer fra Nanortalik. Endvidere kan det tænkes, at eleverne fra Majoriaq-skolen tænker på *familien i hjemmet* som deres forældres hjem. Antageligt har de fleste af dem ikke deres eget hjem endnu og har ikke stiftet deres egen familie endnu. Et overraskende punkt er, at ingen fra Majoriaq har sat kryds hverken ved *ofte* eller *altid* mht. hyppighed af kontakt med *naboer*. Størstedelen (42,1 %) har her svaret *af og til*, og hele 36,8 % har svaret *aldrig*. Disse tal er overraskende, fordi de i forrige spørgsmål har scoret højt på graden af kontakten til *naboer*. Det kan betyde, at de føler en stærk relation til deres naboer, selvom de ikke ofte oplever at have et egentligt samvær med dem. Her synes at være brug for nærmere undersøgelser af oplevelsen af kollegielivet for at kunne forstå disse svar.

Det sjette spørgsmål drejer sig om "Tilfredsheden med kontakten" og lyder: *Hvor tilfreds er du generelt med kontakten til ...?*

Figur 4. Tilfredshed med kontakten.

De fleste er meget tilfredse med deres kontakt til familie og venner, hvor enkelte personer utilfredse. Nedenstående tabel viser de sammenlagte procentvise tal, hvoraf de unge i Nanortalik har svaret *tilfreds* eller *meget tilfreds*.

Tilfredshed med kontakt Tilfreds eller meget tilfreds (%)	Samlet (%)	Majoriaq-skolen (%)	Folkeskolen (%)

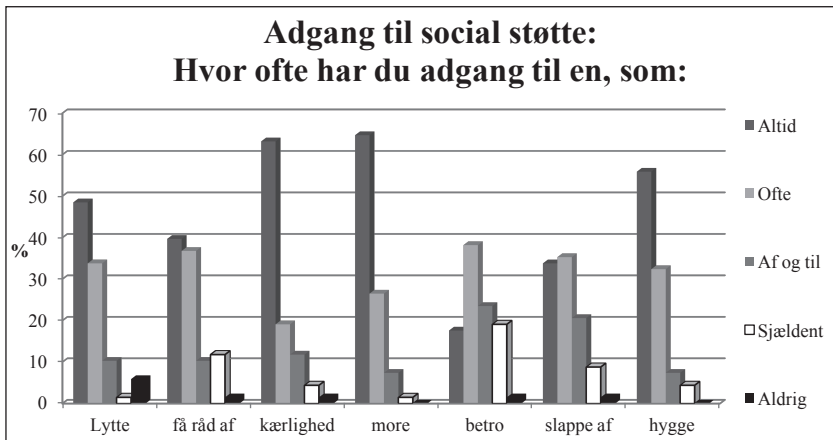
Familien i hjemmet	89,7	78,9	93,9
Familie uden for hjemmet	64,7	57,9	67,3
Venner	76,4	73,7	77,6
Naboer	36,7	21,1	42,9
Andre i byen	45,6	42,1	46,9

Tabel 3. Tilfredshed med kontakt.

På alle punkterne er folkeskoleeleverne mere tilfredse end Majoriaq-skolens elever med deres kontakter til andre. Dette kan igen ses i lyset af, at de fleste af folkeskoleeleverne bor hjemme hos forældre eller andre omsorgspersoner, mens en del af Majoriaq-skolens elever bor alene og er fra byggerne. Færre elever fra Majoriaq-skolen er ligeledes tilfredse med deres kontakt til deres naboer ift. folkeskoleeleverne. Det var desuden dem, som svarede, at de ikke hyppigt har kontakt med deres naboer. I forbindelse med vores antagelse om, at de fleste Majoriaq-elever bor på kollegier sammen, kan det være en indikation på, at man kan øge deres tilfredshed af kontakten ved at arrangere flere fælles aktiviteter på kollegierne. Som vi kan se ud fra tabel 3, så betyder deres relationer til naboerne betydeligt mere end folkeskoleelevernes. På den måde kan man måske øge deres trivsel.

Det syvende spørgsmål handler om "Adgang til social støtte" og lyder: *Hvor ofte har du adgang til en, som: – vil lytte til dig? – du kan få råd af? – viser dig kærlighed? – du kan more dig sammen med? – du kan betro dig til? – du kan slappe af sammen med? – du kan hygge dig sammen med?*

X-aksen i figur 5 viser de forskellige underspørgsmål. Svarmulighederne (søjlerne) er *altid*, *ofte*, *af og til*, *sjældent* og *aldrig*. Den vandrette akse giver forkortelser af underspørgsmålene.

Figur 5: Social støtte

Figuren ovenfor viser, at der generelt er god adgang til social støtte for de unge i Nanortalik. *Altid* og *ofte* scorer højere end resten af svarmulighederne til hvert spørgsmål. Der er kun enkelte, der har svaret *aldrig* på nogle af spørgsmålene. To spørgsmål har scoret relativt lavt. Det er spørgsmål om at have adgang til at have nogen, som *man kan betro sig til*, og nogen at *slappe af sammen med*. Nedenstående tabel viser de sammenlagte procentvise tal, hvorefter de unge i Nanortalik har svaret *ofte* eller *altid*.

Adgang til en: (Ofte eller altid (%))	Samlet (%)	Majoriaq-skolen (%)	Folkeskolen (%)
der vil lytte til dig	82,4	78,9	83,7
som du kan få råd af	76,5	73,7	77,6
som viser dig kærlighed	82,4	89,5	79,6
som du kan more dig sammen med	91,2	89,5	91,8
som du kan betro dig til	55,9	52,6	57,1
som du kan slappe af sammen med	69,1	68,4	69,4
som du kan hygge dig sammen med	88,2	78,9	91,8

Tabel 4. Adgang til social støtte.

I Majoriaq-skolen er der ingen, der har svaret *sjældent* eller *aldrig* til spørgsmålet om, hvor ofte de har adgang til nogen, som *viser dig kærlighed*. 100 % har derfor adgang til kærlighed *af og til* (10,5 %) eller oftere. I folkeskolen er der ingen, der har svaret *sjældent* eller *aldrig* til spørgsmålet om, hvor ofte du har adgang til en, som *du kan more dig sammen med*. Fire personer (8,2 %) har som minimum svaret *af og til*. Det betyder, at 100 % af folkeskoleeleverne har nogen, de kan more sig sammen med.

Deltagerne scorer lavere i spørgsmålene om at kunne *betro sig til nogen* (55,9 %) og *slappe af med nogen* (69,1 %). Dette vil vi vende tilbage til, da det antageligt handler om at passe på (dvs. ikke at kunne slappe af sammen med andre) og ikke kunne betro sig af frygt for at risikere at blive til grin, nedgjort eller føle, at man er til besvær. Vi reflekterede over dette ovenfor i forbindelse med vores forforståelser – og vil vende tilbage det senere.

Ottende og niende spørgsmål handler om værdier. Spørgsmål 8 lyder: *Hvor tilfreds eller utilfreds er du med den måde, hvorpå dit lokalsamfund fremmer og støtter følgende værdier?* De procentvise tal er deltageres sammenlagte svar på *tilfreds* eller *meget tilfreds*. Spørgsmål 9 lyder: *Hvor meget eller lidt vægt lægger du selv på følgende værdier?* De procentvise tal er deltageres sammenlagte svar på *højt* eller *meget højt*. Her giver det ikke mening at opdele mellem Majoriaq-skolens og folkeskolens elever, da det handler om lokalsamfundets og egne værdier.

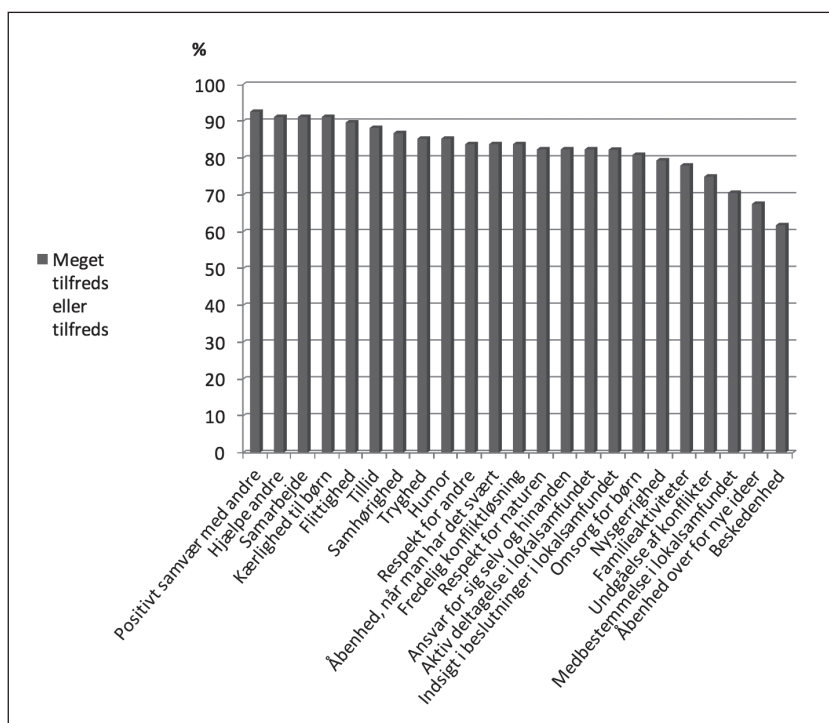
Værdier	Spørgsmål 8: <i>Hvor tilfreds eller utilfreds er du med den måde, hvorpå dit lokalsamfund fremmer og støtter følgende værdier?</i> Meget tilfreds eller tilfreds (%)	Spørgsmål 9: <i>Hvor meget eller lidt vægt lægger du selv på følgende værdier?</i> Meget højt eller højt (%)
Hjælpe andre	91,2	72,1
Respekt for andre	83,8	91,2
Samarbejde	91,2	86,8
Kærlighed til børn	91,2	88,2
Familieaktiviteter	78	72,1
Omsorg for børn	80,9	75
Flittighed	89,7	82,4
Tillid	88,2	86,8
Undgåelse af konflikter	75	79,4
Respekt for naturen	82,4	80,9
Tryghed	85,3	88,2
Humor	85,3	66,2
Samhørighed	86,8	85,3
Ansvar for sig selv og hinanden	82,4	79,4
Aktiv deltagelse i lokalsamfundet	82,4	73,6
Positivt samvær med andre	92,6	79,4
Åbenhed omkring, når man har det svært	67,6	61,8
Beskedenhed	61,8	61,7
Nysgerrighed	79,4	70,5
Åbenhed over for nye ideer	83,8	70,6
Medbestemmelse i lokalsamfundet	70,6	66,1
Indsigt i beslutninger i lokalsamfundet	82,3	67,7
Fredelig konfliktløsning	83,8	67,6

Tabel 5. Lokalsamfundets og egne værdier.

Her kan man se, at der ofte er forskel på, hvilke værdier de unge selv prioriterer højest og deres tilfredshed med lokalsamfundets støtte af de værdier. De unge er generelt mere tilfredse med lokalsamfundets måde at støtte og fremme

værdierne på, end de selv lægger vægt på de samme værdier – endog i et omfang, så de ofte scorer dette højere, end de mener, at de selv lægger vægt på de samme værdier. Der er kun tre steder, hvor de selv vægter værdier højere, end de mener, at lokalsamfundet gør. Det kan muligvis pege på et behov hos de unge for mere støtte netop på disse områder. Det er respekt for andre, undgåelse af konflikter og tryghed. Det er tankevækkende, at netop respekten for hinanden dukker frem igen som et område, hvor de unge gerne ser mere styrkelse af dette i lokalsamfundet. Endvidere værdsætter de unge tryghed og undgåelse af konflikter en lille smule højere, end de ser disse værdier praktiseret i lokalsamfundet. Forskellene er dog så små, at det muligvis er at tilskrive dem alt for meget betydning. Der er større forskelle den anden vej, idet 91,2 % er tilfredse med lokalsamfundets støtte af værdien at *hjælpe andre*, mens det er 72,1 %, der selv lægger vægt på værdien i at *hjælpe andre*.

Samlet set scorer de unge i Nanortalik højt på alle værdier. I de to følgende figurer (figur 6 og 7) ses svarene på spørgsmålene vedrørende værdier i rækkefølge fra højest til lavest.

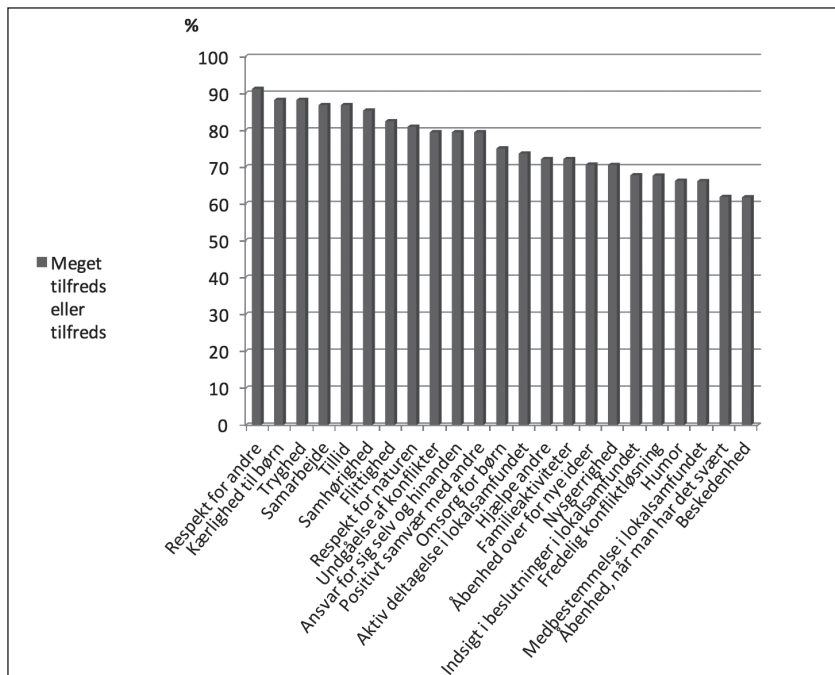
Figur 6: Tilfredshed med værdierne i lokalsamfundet.

De unge er generelt rimeligt tilfredse med lokalsamfundets værdier. De fleste af de unge er mest tilfredse med lokalsamfundets støtte i følgende vær-

dier: (1) *Positivt samvær med andre*, (2) *hjælpe andre*, (3) *samarbejde*, (4) *kærlighed til børn* og (5) *flittighed*.

Denne viden er vigtig for udviklingsprojekter, idet disse kan bruge de værdier, der allerede er stærke, som platforme for løft af de værdier, der ønskes styrket. Man kan bruge de stærke værdier som mødepunkter, hvor man tager afsæt i det, der fungerer virkeligt godt. Som et eksempel på dette er en farbar vej til en god proces sammen at arrangere begivenheder, der har *positivt samvær* som hovedelement, og derfra forstærke andre værdier, som kan forbedre trivsel. Afsæt i disse værdier i praksis styrker alt det, der allerede er en styrke, og kan bruge dette som et fundament.⁴ De unge oplever, at man i lokalsamfundet i Nanortalik gerne vil *hjælpe andre*, *samarbejde* og er *flittige*. Man værdsætter *kærlighed til børn* højt. Arrangementerne kan derfor samtidig fokusere på børn og unge og på samarbejde. Flittighed er ligeledes betydningsfuldt – og ligner vores erfaringer meget fra workshops, idet de unge yder en meget stor og engageret indsats i dem.

Den følgende tabel 12 viser på samme måde svarene på spørgsmålet om: *Hvor meget eller lidt vægt lægger du selv på følgende værdier?*

Figur 7. De unges egne værdier.

4 Vi bruger begrebet “den trygge gruppe” om dette, idet det omfatter levede erfaringer med grupper, hvor man føler sig tryk og har tillid og gensidig respekt for hinanden (se Berliner & de Casas Soberón, 2011, 2014).

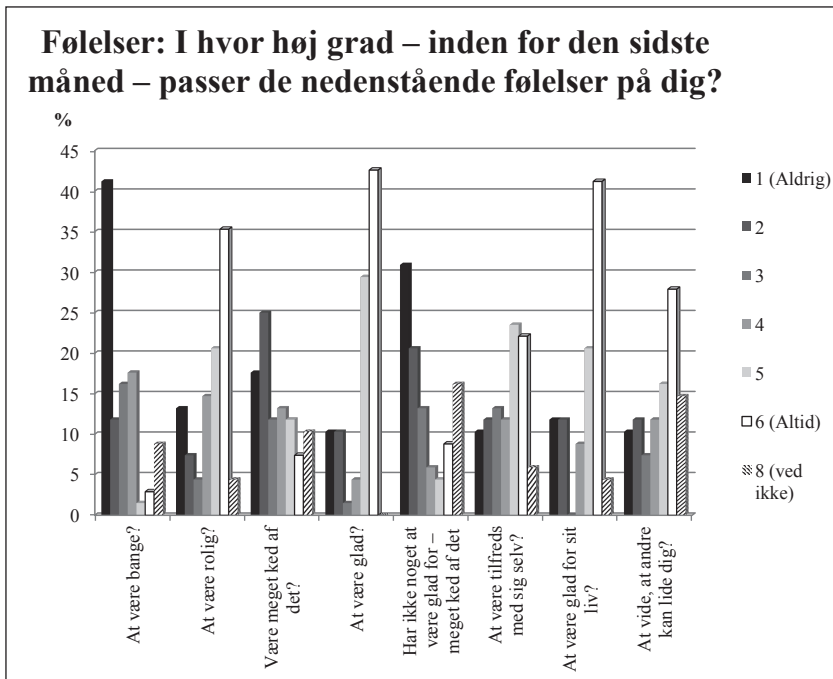
De fem værdier, som de unge vægter højest, er: (1) *Respekt for andre*, (2) *kærlighed til børn*, (3) *tryghed*, (4) *samarbejde* og (5) *tillid*. Denne tabel viser, hvad de unge selv eftertrager. De unge vægter selv *respekt* højest, men i forrige tabel er den placeret på en niendeplads af de værdier, de er mest tilfredse med i lokalsamfundet. Derfor kan det dermed udlægges som, at de unge ønsker, at der er mere respekt i lokalsamfundet – som vi diskuterede ovenfor og her vender tilbage til. I et af interviewene snakker en 15-årig ung mand direkte om, at han ville ønske, at der var mere respekt i Nanortalik. Han forklarer det med, at der er for meget fokus på fejl og mobning. Nogle bliver ofte udsat for mobning, hvis de laver fejl eller er anderledes (hvis man f.eks. er homoseksuel). Han snakker ligeledes om, at der er for meget hærværk i Nanortalik. Han tilføjer til sidst, at byen ville få det bedre, hvis der var mere respekt.

I lokale udviklingsprojekter med fokus på trivsel og resiliens kan respekten styrkes ved som nævnt lige ovenfor at bruge de platforme, der allerede findes, og tage afsæt fra dem. Det handler om at udvide der, hvor respekten allerede er – og det er jo meget, kan vi se af figur 6. Fokus kan være på en udvidelse af de områder, hvor der opleves og praktiseres gensidig respekt. Dette er tæt knyttet til menneskerettigheder, idet disse netop er et forsøg på at beskrive, hvad respekt indebærer.

Kærlighed til børn og *samarbejde* ligger blandt de øverste værdier i besvarelserne af begge spørgsmål. Der er en del oplevet omsorgssvigt, som vi ser ud fra interviewene, men stadig opleves det, som om der er en værdsættelse af denne værdi både i lokalsamfundet og hos de unge selv. Det betyder, at der ikke er nogen, der ser omsorgssvigt af børn som noget godt. Der er ingen holdninger i form af, at “børn bliver stærke af at have det hårdt”. Der er helt overvældende enighed om, at børn skal elskes og have det godt. Dette genfinder vi i alle de samtaler, vi har haft med børn, unge og voksne, både forældre og professionelle, i Nanortalik og andre steder i Grønland. Man kan anvende denne fælles forståelse som afsæt for fælles styrkelse af denne kærlighed i praksis ved at finde måder, som den kan udtrykkes og praktiseres på. Dette ved de fleste, måske alle, godt, og det handler om i en fælles refleksion at gøre dette tydeligt og eksplicit samt at finde måder at støtte børnene på, så de overlades til kun nogle få voksnes ansvar. Med Konventionen om Barnets Rettigheder er det blevet alment accepteret, at vi alle, især institutionerne, men også civilsamfundet, har et ansvar for, at alle børn får disse grundlæggende rettigheder. MIO gør et stort arbejde i at tydeliggøre og styrke denne forståelse gennem rapporter fra de forskellige kommuner og distrikter, hvori det vises, hvor og hvornår nogle børn ikke sikres deres grundlæggende rettigheder. Og det er deres rettigheder, fordi Grønland har underskrevet Konventionen om Barnets Rettigheder. Et meget vigtigt aspekt af børns rettigheder er retten til beskyttelse og dermed retten til tryghed. Som vi diskuterede ovenfor, så vægter de unge tryghed højt i deres besvarelse om deres egne værdier. Det er et område, der kan styrkes – og måske endda uden store forhindringer, netop fordi det allerede ligger rimeligt højt i besvarelserne af

begge spørgsmålene om værdier. De fleste af de unge i interviewene snakker om, at tryghed er vigtigt, og at mere tryghed ville forbedre de unges liv i Nanortalik. Samlet set kan man bruge *kærlighed til børn* og *samarbejde* til at udvikle *respekt* og *tryghed* endnu mere, end det allerede findes. Her er rum for forbedring – ikke mindst fordi man står på et solidt fundament, der kan udvides og styrkes.

Det næste spørgsmål omhandlede følelser. Det lyder: *I hvor høj grad – inden for den sidste måned – passer de nedenstående følelser på dig?* Udfyldelsen sker ved, at der sættes et kryds ved seks svarmuligheder, der går fra *aldrig* (1) til *altid* (6). 8 er *ved ikke*. Svarmulighederne 2-5 er *sjældent*, *nogle gange* (omfatter 3 og 4) og *ofte*.

Figur 8: De unges følelser.

Denne figur repræsenterer de unges følelser den seneste måned. I følgende tabel kan man se svarene samlet for henholdsvis *aldrig* og *sjældent* og *meget ofte* og *altid*.

Følelser	1 (aldrig) og 2 (sjældent) i %	5 (ofte) og 6 (altid) i %
At være bange?	53	4,4
At være rolig?	20,6	55,9

Være meget ked af det?	42,6	19,2
At være glad?	20,6	72
Har ikke noget at være glad for, fordi jeg har været meget ked af det?	51,5	13,2
At være tilfreds med sig selv?	22,1	45,6
At være glad for sit liv?	23,6	61,8
At vide, at andre kan lide dig?	22,1	44,1

Tabel 6. Fordeling af de unges svar om følelser på *aldrig/sjældent* og *altid/ofte*.

Man kan dele disse underspørgsmål i to overordnede kategorier, nemlig de overvejende positive og de overvejende negative.⁵ Vi vil her foreslå, at de kaldes *de stabiliserende følelser* og *de appellerende følelser*, idet de første med fordel kan vedligeholdes, hvorimod de næste kalder på handling og refleksion for at forholde sig til dem. De stabiliserende følelser her er: at være rolig, at være glad, at være tilfreds med sig selv, at være glad for sit liv, at vide, at andre kan lide én. De appellerende følelser er: at være bange, at være meget ked af det, ikke at have noget at være glad for, fordi man har været meget ked af det. Det er et godt tegn på trivsel, når de unge svarer *ofte* eller *altid* på de stabiliserende følelser, og ligeledes når de svarer *sjældent* eller *aldrig* på de appellerende følelser. Modsat er det et tegn på mistrivsel, når de unge svarer *ofte* eller *altid* på de appellerende følelser og *sjældent* eller *aldrig* på de stabiliserende følelser.

53 % af de unge føler sig *aldrig eller sjældent* bange, og 4,4 % føler sig *ofte eller altid* bange. 42,6 % føler sig bange *af og til*. At så stor en del føler sig bange indimellem, kan muligvis ses i forhold til ønsket om mere tryghed og om mere respekt.

55,9 % (38 personer) af de unge svarer *ofte* eller *altid* på at være rolig, 19,1 % (13 personer) har svaret *af og til*, og 20,6 % (14 personer) har svaret *sjældent* eller *aldrig*. Selvom majoriteten føler sig rolige, så lægger vi mærke til, at 13 personer kun nogle gange er rolige, og at hele 14 personer aldrig eller sjældent føler sig rolige. Også dette kan muligvis hænge sammen med oplevelsen af, at der bør være mere respekt og tryghed. Det er muligt, at en del af de unge ikke føler sig rolige, fordi de ikke føler tilstrækkelig tryghed og/eller respekt. Resultaterne fra spørgsmål om social støtte viste desuden også, at adgang til nogen *at slappe af med* og *at betro sig til* har scoret mindst i forhold til de andre aspekter af social støtte. Disse resultater peger på, at en

5 Grunden til denne formulering er, at det er positivt at være bange, hvis man er i en farlig situation, så man kan handle på den ud fra en erkendelse af, at den er farlig. Ligeledes er det positivt at være ked af det ved tab af en nærtstående person eller ved oplevelser af vold og andre former for menneskeligt svigt.

del af de unge mener, at der er brug for mere tryghed, respekt og adgang til nogen at slappe af med og betro sig til.

Samme tendens viser sig ved spørgsmålet om *at være meget ked af det*. 42,6 % (29 personer) føler sig *sjældent* eller *aldrig* ked af det. 19,2 % (13 personer) føler sig *ofte* eller *altid* meget ked af det. Det er en ud af fem af de unge. Til gengæld er det hele 72 % (49 personer), som føler sig *ofte* eller *altid* glad. 20,6 % (14 personer) føler sig *sjældent* eller *aldrig* glad.

I tabellen ses det, at en del er *tilfredse med sig selv*. 45,6 % (31 personer) er *ofte* eller *altid* tilfredse med sig selv, og 22,1 % (15 personer) er *sjældent* eller *aldrig* tilfredse med sig selv. De fleste er også *glade for deres liv*. 61,8 % (32 personer) er *ofte* eller *altid* glade for deres liv, hvor 23,6 % (16 personer) *sjældent* eller *aldrig* er glade for deres liv. Det er ligeledes 22,1 % (15 personer), der ikke *ved, at andre kan lide dem*. Majoriteten på 44,1 % (30 personer) føler dog *ofte* eller *altid*, at andre kan lide dem. I dette spørgsmål er det bemærkelsesværdigt, at 14,7 % (ti personer) har svaret *ikke ved*, om andre kan lide dem. Her kan man igen se, at omkring 20 % ikke er tilfredse med sig selv, ikke er glade for deres liv og ikke ved, om andre kan lide dem. Samlet set viser resultaterne, at de fleste unge har mere af de stabiliserende følelser og mindre af de appellerende følelser. Der er dog omkring 20 %, der ikke svarer sådan. Det tal er i sig selv ret højt og kan kalde på vigtigheden af at styrke trivsel og social resiliens for alle, ikke blot for fire ud af fem af de unge. Som nævnt kan denne styrkelse tage afsæt i de ressourcer og værdier, som lokalsamfundet og de unge allerede finder styrke i. Derudfra kan de sætte mål og delmål omkring de eftertragede værdier. Man kan fokusere på at være mere respektfuld og accepterende omkring hinanden og derved skabe flere områder med tryghed. Dette vil ifølge interviewene føre til mere åbenhed og til at kunne betro sig til hinanden. Informanterne fortæller samstemmende om, at det hjælper for ens trivsel at snakke åbent om problemer og støtte hinanden derigennem.

Diskussion

I en stor undersøgelse har Kieling et al. (2011) vist, at mellem 15 og 20 % af alle børn i verden mistrives i højere eller mindre grad. Grundene til mistrivsel kan være forskellige i de forskellige dele af verden, men globalt set er der en højere sandsynlighed for mistrivsel hos fattige eller relativt fattige børn. Fattigdom hænger ofte sammen med begrænset adgang til uddannelse, til sikkerhed og beskyttelse, til sundhed og til demokratisk deltagelse i samfundet. Det betyder ikke, at der ikke er mange fattige familier, der skaber et godt og konstruktivt udviklingsmiljø for børnene, men blot at sandsynligheden for mistrivsel i gennemsnit er øget. Kieling et al. påpeger, at forebyggelse i form af sikring af barnets rettigheder for alle børn, herunder ikke mindst retten til uddannelse, kan bruges til at udvide udviklingsmulig-

hederne for de børn, hvis muligheder er begrænsede på grund af ulige fordeling af sociale, økonomiske og kulturelle ressourcer.

I Grønland er det over to tredjedele af de unge, der trives ifølge deres egen oplevelse af dette (Curtis et al., 2006; Pedersen & Bjerregaard, 2012). De, der trives, gør dette på baggrund af at have gode, støttende sociale relationer. De oplever, at man kan tale om svære emner på en åben måde med enten forældre eller kammerater (måske blot én) eller endda med begge grupper. De unge, der trives, er ofte med i aktiviteter, herunder ofte fysiske aktiviteter i form af sport, oftest sammen med andre. Der er også her social slagside i trivslen, idet mistroivsel oftere ses i socioøkonomisk dårligere stillede opvækstmiljøer – og også her uden at dette betyder, at der ikke er mange børn i disse miljøer, der oplever et godt familieliv.

I undersøgelsen i Nanortalik fandt vi ligeledes, at omkring 20 % af de unge aldrig eller sjældent er tilfredse med sig selv, og ligeledes omkring 20 % føler sig aldrig eller sjældent glade. Cirka 20 % svarer, at de aldrig eller sjældent føler sig rolige. Vi fandt endvidere, at kun lidt over halvdelen af de unge har nogen, som de ofte eller altid kan betro sig til, samt at de kan have svært ved at slappe af sammen med andre. De unge mener selv, at respekt for hinanden og tryghed er de vigtigste værdier for dem – sammen med kærlighed til børn og samarbejde. De mener også, at der generelt er tillid, tryghed og respekt i lokalsamfundet, men især respekt og tryghed ligger lidt lavere i lokalsamfundet end i de unges egne værdier. Man skal nok passe på med at drage for store konklusioner af disse små forskelle i vurderingerne – hvis ikke man havde vores kvalitative undersøgelse samt erfaringer fra workshops i Nanortalik på både folkeskolen og Majoriaq-skolen. Der er et stort ønske om mere respekt, tryghed og tillid, så man kan åbne sig, ikke føle sig nedgjort, få mere selvtillid samt kunne slappe af og føle sig rolig og glad sammen med andre.

Det viser også, at MIO fandt dette meget klart udtrykt af både børn, unge og voksne i Kujalleq Kommune (Sydgrønland) i deres rejserapport fra efteråret 2016 (MIO, 2017a). Rapporten lægger ud med, at børnetalsmanden⁶, Aviâja Egede Lynge, i indledningen skriver:

Jeg finder det bekymrende, at foruroligende forhold, der omhandler børn og unges trivsel, såsom vold, seksuelle overgreb og omsorgssvigt af børn og unge, endnu er så tabuiseret, at flere børn og unge ikke sikres den hjælp, de har ret til via underretninger til kommunen. Det må således formodes, at der foreligger en del mørketal.

Rapporten er helt eksplicit ikke en videnskabelig undersøgelse og ikke en præsentation af tal. Det ønsker den ikke at være. I stedet ønsker den at være

6 Vi følger her blot den betegnelse, som MIO selv bruger i den danske oversættelse.

en formidling af oplevelsen hos børn og unge samt voksne i de tre byer og i to af byggerne i Kujalleq Kommune. Opmærksomheden på det tabuiserede ligner meget vores resultat her, vedrørende at mange unge ikke har nogen at betro sig til. Der er ting, der ikke siges, fordi man ikke tør sige dem – og fordi man ikke har nogen, der vil lytte, eller fordi den unge er bange for at blive set ned på, bagtalt, mobbet, nedgjort og latterliggjort. Man mangler et eller flere trygge steder, hvor man kan tale åbent om modgang i livet, svære oplevelser og overvældende følelser. På side 17 i rapporten står der:

Børnetalesmanden er også mødt med generelle fortællinger af, at mange krænkelse aldrig kommer frem i lyset, og at børnene derfor ikke får hjælp, grundet den tavshed, som omgærder emnet. Der må således forventes at være mørketal, hvilket bl.a. begrundes med, at folk mangler et trygt sted at henvende sig om overgreb. Det beskrives endvidere, at mange af dem, som henvender sig om overgreb, oplever, at der ikke handles (MIO, 2017a).

Her nævnes, ligesom mange steder i rapporten, behovet for tryghed omkring det at kunne tale om udfordringer i livet.

Baggrunden for den manglende tryghed, tillid og gensidige respekt beskrives af de mennesker, der har talt med MIO som omsorgssvigt i nogle familier:

”Det er i flere tilfælde italesat, at forældre har svært ved at tage et ansvar for børnenes trivsel, sætte grænser for deres børn, er svære at engagere i samarbejdet om børnene, både som enkeltindivider og som gruppe. Det beskrives, at en del af disse forældre selv har haft en opvækst med overgreb eller svigt, og at de bringer den sociale arv videre til deres egne børn, som så klarer sig dårligt i skolen fagligt og socialt. (...) En del af disse børn mangler desuden grænser og respekt for andre. Ligesom børn selv udtrykker ønske om klare grænsesætninger fra de voksne (MIO, 2017a, p. 15).

Den gensidige respekt, de unge ser som en meget betydningsfuld værdi, bliver svær at etablere, hvis man gentagne gange oplever svigt, grænseløshed, ligegyldighed, uansvarlighed, mangel på nærvær og engagement og direkte overgreb i form af vold eller seksuel vold. En række børn giver konkrete eksempler på oplevelser af sådanne forhold i MIO's rapport om børnenes stemmer i Kujalleq (MIO, 2017b), f.eks. side 5: *”Min mor, der bliver slået. Jeg græder. Jeg har ingen at henvende mig til.”*

Som et andet eksempel på ikke at have nogen at tale åbent med skriver et andet barn – i Mio (MIO, 2017b, p. 5): *”Når jeg oplever dårlige ting, får jeg ondt i kroppen, som om den bliver tynget ned. Så har jeg hele tiden lyst til at græde, men holder gråden tilbage, når der er andre til stede. Det får jeg ondt i kroppen af, ryster og bekymrer mig.”*

Både børn, unge og voksne efterlyser fælles aktiviteter, hvor der dels er spændende at være, og hvor der samtidig er trygt. Der må aktivt arbejdes på at skabe sikkerhed og tryghed, idet omsorgssvigt i hjemmet, vold og overgreb samt mobning og nedgøring ødelægger såvel sikkerhed som tryghed. Børnetalsmanden blev mødt med mange henvendelser omkring mobning, både konkrete eksempler og mere generelle overvejelser omkring, at der gøres for lidt for at stoppe mobningen. Mobning er et udtryk for disrespect i svær grad og omfatter ofte både psykisk og fysisk vold. Der er for mange passive tilskuere, fortælles det, idet mobningen ikke stoppes. Børn får ikke tilstrækkelig beskyttelse mod mobning. Man opgiver over for mobningen i stedet for at se den som en særlig form for vold, der opstår under særlige vilkår – og som kan stoppes:

Børnenes budskab er, at de voksne skal stoppe mobningen. De efterlyser også mere respekt for lærerne. Voksne har fortalt Børnetalsmanden, at der også er meget mobning blandt unge mennesker, og at det ofte handler om påklædning. Flere af henvendelserne har handlet om, at mobning ikke bliver taget alvorligt i skolen, at der ikke bliver gjort noget ved det, og at der ikke er mobbepolitik på skolen. Det fortælles, at der ingen konsekvenser er ved at mobbe. Andre italesætter en generel grænseløshed blandt børnene grundet manglende omsorg fra deres forældre eller omsorgsgivere (MIO, 2017a, p. 19-20).

Der er på den baggrund brug for en styrkelse af den gensidige respekt, således at alle børn kan sikres retten til udvikling, sundhed, uddannelse og beskyttelse.

MIO konkluderer, at der er tre principper, man må tage i anvendelse for at sikre rettighederne for alle, nemlig (1) lige adgang til udvikling, støtte og hjælp uanset indkomstniveau og bosted, (2) et opgør med tabuer og tavshed, så der kan sikres åbenhed og muligheder for at tale om bekymringer, (3) inddragelse, således at børn og unge høres og deltager i det fælles liv, især på områder, der direkte vedrører dem selv.

I den forbindelse peges der på, at en ud af mange mulige veje til at sikre de tre principper er gennem uddannelse og kurser, der blandt andet kan styrke børns livsfærdigheder og selvbeskyttelse.

Projektet Siunissaq rummer workshops, der sigter på netop at styrke social resiliens og dermed livsfærdigheder og selvbeskyttelse. I begrebet social resiliens ligger, at det er noget, vi lærer sammen og derefter kan gøre sammen eller alene, men gennem at vide, hos hvem og hvordan man kan søge hjælp og støtte i tilfælde af modgang i livet.

Siunissaq arbejder med den menneskelige side af social resiliens. Tryghed, tillid og respekt for hinanden og hinandens rettigheder knytter mennesker sammen, således at det sociale netværk og følelsen af samhørighed bliver stærkere. Det giver mulighed for at tale åbent om udfordringer og be-

kymringer uden at være bange for repressalier i form af vold, latterliggørelse, mobning og nedgøring. Derved styrkes tiltroen til hinanden, og man kan opleve at være mindre bange og mere rolig i det sociale samvær.

Vi ser, at der er sociale udfordringer i Kujalleq med at sikre barnets rettigheder for alle børn. Vi ser også i vores undersøgelse, at der i Nanortalik er et vældigt godt grundlag at tage afsæt fra i at sikre gode livsvilkår for alle, idet de fleste unge i spørgeskemaet angiver, at de har et godt socialt netværk. Så rigtigt mange af de unge har gode erfaringer med social støtte, oplevelser af tryghed, tillid til andre samt respektfulde måder at være sammen på. Det er derfor muligt at sætte fokus på disse erfaringer og bruge dem til at udvide deres område. Dette kan gøres i praksis ved at huske og ved at formidle disse erfaringer og omsætte dem til nutidig handling sammen. Denne store viden om tryghed, tillid og respekt anvendes som afsæt i projektet til at skabe flere af den type oplevelser og erfaringer, både i rummet i hver workshop og uden for dette og efterfølgende. Det er en aktiv erfaringsdannelse. Det betyder, at der bygges på alt det, der allerede opleves som godt. Det bruges som en sikker platform at stå på, når modgang i livet konfronteres, huskes, bearbejdes og afhjælpes gennem de fælles erfaringer, den sociale støtte og de fælles erfaringer med løsninger og veje frem.

Vores undersøgelse viser, at der er et sådant meget stærkt fundament at sætte af fra i Nanortalik – hvilket projektet bruger til at begrænse og helt afskaffe nedgøring og disrespekt. Det tankevækkende er, hvordan vores erfaringer viser os, at der kan ske meget store ændringer på meget kort tid netop ved at bruge de erfaringer og den viden, de unge allerede har om tillid, tryghed og gensidig respekt. De unge har denne viden i meget forskelligt omfang, men sammen har de en stor fælles viden.

Fra spørgeskemaundersøgelsen har projekt Siunissaq hentet inspiration til at se, hvor der er behov for at styrke de unges oplevelse af social støtte og værdier. Der fokuseres på at gøre mere af alt det, der er godt, f.eks. at kunne have det sjovt sammen og lytte til hinanden. Derfra skabes en åbning, der kan styrke det, der er svært for mange nu, nemlig at føle tryghed, tillid og respekt i samværet med andre. Det gøres ved at udvide der, hvor det allerede fungerer. Denne proces rummer både at kunne – og at turde – udtrykke sig og åbne sig, forandre og at kunne lytte til hinanden med empati og respekt og sammen reflektere over modgang i livet og måder at møde den på, så en fælles god udvikling med trivsel for alle kan fortsætte og styrkes.

REFERENCER

- Berliner, P. (2011). *Lokale værdier og social styrke. Rapport om Paamiut Asasara 2011*. København: Aarhus Universitet.

- Berliner, P., & de Casas Soberón, E. (2011). Inklusion i foranderlige fællesskaber – et communitypsykologisk perspektiv. *Pædagogisk Psykologisk Tidsskrift*, 48(3), 289-295.
- Berliner, P., & de Casas Soberón, E. (2014). Motivation, læring og udvikling i et nutidigt læringsmiljø. I O. Løw & E. Skibsted (red.), *Elevers læring og udvikling – også i komplicerede læringsituationer* (pp. 84-97). København: Akademisk Forlag.
- Berliner, P., Enghoff, T., & Molbech, A. (2016). *Siunissaq uagut pigaarput – Fremtiden tilhører os: Om det smukke og forunderlige i Nanortalik og Tasiilaq*. København: Siunissaq.
- Berliner, P., & Hagedorn, K. (2013). Unges fortællinger om resiliens. *Psyke & Logos*, 34(2), 577-596.
- Berliner, P., & Stender, A.-K. (2013). Glæde og styrke – en undersøgelse af værdier hos ældre mennesker i Paamiut. *Psyke & Logos*, 34(2), 560-576.
- Curtis, T., Bøving Larsen, H., Helweg-Larsen, K., Pedersen, C.P., Olesen, I., Sørensen, K., Jørgensen, N.E., & Bjerregaard, P. (2006) [In Danish]. Unges trivsel i Grønland. Nuuk. *Inussuk Arktisk Forskningsjournal 1*.
- Grønlands Politi (2015). Årsstatistik 2015. <https://www.politi.dk/NR/rdonlyres/C495632B-F856-41F8-9783-EC92C00C51AA/0/Årsstatistik2015.pdf>
- Kieling, C. et al. (2011). Child and adolescent mental health worldwide: Evidence for action. *The Lancet*, 378(9801), 1515-1525.
- MIO (2017a). *Børns budskaber til de voksne – Ønsket om et godt liv*. http://mio.gl/wp-content/uploads/2017/04/MIOBoernerapport_dk_ok.pdf
- MIO (2017b). Kommune Kujalleq. *Børnetalsmandens rejserapport fra Sydgrønland*. http://mio.gl/wp-content/uploads/2017/04/KommuneKujalleq01Marts2017_dk.pdf
- Pedersen, C.P., & Bjerregaard, P. (2012). *Det svære ungdomsliv – unges trivsel i Grønland 2011*. København: SFI.
- Pedersen, C.P., Schou Mikkelsen, S., & Bjerregaard, P. (2015). *Ingen børn skal vokse op i fattigdom – fattigdom og social ulighed i børnehøjde i Grønland*. Nuuk: MIO. http://www.si-folkesundhed.dk/upload/ingen_b%C3%B8rn_skal_vokse_op_i_fattigdom_dansk.pdf
- SLiCÁ (u.å). Survey of Living Conditions in the Arctic. <http://www.arcticlivingconditions.org/>